

Олена Теплова, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Денис Кулик, викладач кафедри
музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті автори розглядають особливості методичного забезпечення хореографічної підготовки молодших школярів у позашкільній навчальній діяльності. На основі психолого-педагогічних, методико-практичних та мистецтвознавчих джерел розглянуто й методично обґрунтовано основні педагогічні принципи і технології практичної роботи вчителя хореографічного мистецтва, спрямовані на якісну хореографічну підготовку молодших школярів.

Проаналізовано відповідність визначених педагогічних принципів забезпечення процесу навчання молодших школярів методами заохочення, усвідомлення власних дій, результатів творчості, самооцінки, прагнення самовдосконалення. Передбачено навчальну продуктивність методичної роботи вчителя-хореографа щодо виховання творчо розвинутої учнівської молоді.

Ключові слова: методичні засади; педагогічні принципи; формування танцювальних рухів; творчість; хореографічна підготовка.

Лит. 6.

Olena Teplova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Musicology, Instrumental Training and Choreography Department, Vinnytsya Mykhaylo Kotsyubynskiy State Pedagogical University
Denis Kulyk, Lecturer of the of Musicology, Instrumental Training and Choreography Department, Vinnytsya Mykhaylo Kotsyubynskiy State Pedagogical University

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF CHOREOGRAPHIC TRAINING OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

In the article, the authors consider the peculiarities of methodical provision of choreographic training of primary school students in extracurricular educational activities. On the basis of psychological-pedagogical, methodical-practical and art historical sources, the main pedagogical principles and technologies of the practical work of a choreographic art teacher, aimed at high-quality choreographic training of younger schoolchildren, were considered and methodically substantiated. Emphasis is placed on the special importance of choreographic art in the context of extra-curricular children's education, as the most accessible and most scenic form of art for students. It was determined that in the modern educational process, a great role belongs to the powerful educational levers of artistic training of schoolchildren – musical and choreographic art. The article highlights various research justifications related to the definition of the concept of "choreographic training". It has been proven that the development of creative thinking, aimed at overcoming the steps of artistic mastery, is an important methodical reference point for modern choreographic training of primary students. Without a doubt, the creative aspect is the fundamental stage of a choreographer's activity, which involves both performance and pedagogical work. The need to research the given topic led to the problem of our scientific and methodological research, which is associated with incomplete practical and theoretical substantiation of the methodological foundations of choreographic training of young schoolchildren. Within the framework of the work, the scientific justification of the methodical provision of choreographic training of primary students in extracurricular educational activities and the methodological foundations of the formation of dance skills of primary students in the choreographic ensemble is determined. The correspondence of the defined pedagogical principles to ensuring the process of education of young schoolchildren by methods of encouragement, awareness of one's own actions, results of creativity, self-esteem, striving for self-improvement was analyzed. The educational productivity of the methodical work of the teacher-choreographer regarding the education of creatively developed student youth is foreseen. After all, posing problems related to the musical and choreographic development of young students is an actual component of modern pedagogical science.

Keywords: methodological principles; pedagogical principles; formation of dance movements; creativity; choreographic training.

Постановка проблеми. Упродовж першої чверті нового тисячоліття на теренах освіти та виховання відбуваються закономірні, відповідні сучасним освітнім вимогам,

зміни. У державних документах – Національній доктрині розвитку освіти України в XXI ст., Законі України "Про освіту", Концепції Нової української школи, визначаються основні пріоритети розвитку

освіти в нашій країні. У зазначених документах підкреслюється, що суттєві зміни, спрямовані на вдосконалення мистецької освіти та художньо-естетичного виховання школярів, відбуваються вже найближчим часом. Мистецтво як важлива складова світового полікультурного простору, завдяки універсальності інтонаційно-образної мови музичного й хореографічного мистецтва, зрозумілій для всіх суспільних прошарків, дає можливість сучасній молоді долучатись до інших культур, збагачувати інформацією особистий духовний світ.

Важливий вектор мистецької освіти школярів – музично-хореографічне виховання, яке спрямовується у площину особистісного розвитку учнів на основі виявлення їхніх індивідуальних здібностей і є ефективним засобом формування різнобічних художньо-естетичних потреб та інтересів. Створення дитячих колективів хореографічного мистецького напрямку забезпечує умови розвитку таких якостей учнів, як самостійність, ініціативність, креативність, здатність до творчої самореалізації, самовдосконалення. Виміри художньої культури (культура суспільства і культура особистості) функціонують у тісному взаємозв'язку. Отже, мистецькі дисципліни позашкільної хореографічної дитячої освіти мають бути спрямовані на опанування учнями національних культурно-мистецьких цінностей і традицій в органічному поєднанні з цінностями різних світових культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Художній розвиток людини починає формуватись з дитинства. У шкільні роки провідну роль у цьому процесі відіграють мистецькі дитячі колективи, роль, завдання яких – засобами впровадження полікультурного педагогічного керівництва регулювати процес художньо-творчого розвитку учнів, формувати особистість високої духовної культури. На сучасному етапі розвитку філософських, психолого-педагогічних наук склалися передумови, які сприяють успішному теоретичному розгляду проблеми мистецької підготовки школярів, практичному вдосконаленню системи підготовки майбутніх учителів мистецького напрямку, здатних до творчої самореалізації.

Філософські, психологічні аспекти творчості проаналізовано у дослідженнях Г. Батищева, М. Бердяєва А. Брушлинського, Л. Виготського, О. Леонтєва, О. Лука, В. Моляки, Я. Пономарьова, В. Рибалки, С. Рубінштейна та ін. Успішно досліджувались аспекти розвитку творчого потенціалу учнів у процесі навчання (О. Вербицький, В. Ляудіс, Т. Сидорук, Л. Степанова, В. Шинкаренко). Шляхи підвищення професійної та педагогічної майстерності вчителя ґрунтовно досліджено у роботах сучасних вітчизняних науковців (С. Безклубенко, І. Бех, Б. Брилін, Р. Гуревич, І. Зязюн, Г. Нагорна, Н. Ничкало та ін.). Формування творчої особистості школярів у

процесі музично-хореографічної та художньо-сценічної діяльності розглядалось з різних науково-методичних, мистецтвознавчих позицій (К. Блюхер, Г. Веселовська, А. Гуменюк, М. Загайкевич, Р. Захаров, В. Кирсанов, Ю. Святелик, Т. Шкурко та ін.).

Цінний науково-практичний внесок в організацію й розвиток хореографічної освіти в Україні доклали хореографи-методисти, практики минулого століття (В. Авраменко, І. Антипова, Л. Бондаренко, О. Бердовський, К. Василенко, В. Верховинець, П. Вірський, А. Гуменюк, П. Григор'єв, Ю. Громов, Р. Захаров та ін.).

Науково-педагогічні розвідки у площині хореографічного мистецтва представлені в історико-музикознавчих працях, фундаментальних методичних розробках сучасних дослідників (Л. Андрощук, В. Богута, Ю. Гончаренко, В. Кирилук, П. Коваль, С. Легка, Т. Луговенко, Л. Савчин, Т. Сердюк, Б. Стасько, В. Тітов, В. Шевченко, А. Шевчук та ін.).

Науково-методичні матеріали сучасних дослідників містять науково-педагогічний аналіз розвитку хореографічного мистецтва нашої країни у ХХ – початку ХХІ ст.; поглиблену виконавську характеристику народних танців, балетів, хореографічних вистав; корисні методичні рекомендації для керівників хореографічних колективів; історію становлення мистецтва танцю; сучасні тенденції і перспективи розвитку світового та вітчизняного хореографічного мистецтва. У дослідженнях науковців розкрито вплив розвивальних функцій української хореографії на формування мистецьких уподобань молоді; укладено перспективні навчальні програми та розроблено навчально-методичне забезпечення хореографічної підготовки учнів у танцювальних гуртках; визначено місце, роль і значення позашкільної хореографічної підготовки школярів у системі мистецької освіти.

Метою статті є наукове обґрунтування методичного забезпечення хореографічної підготовки молодших школярів у позашкільній навчальній діяльності, методичних засад формування танцювальних умінь молодших школярів у хореографічному ансамблі. Адже постановка проблем, пов'язаних з музично-хореографічним розвитком молодших учнів, є актуальною складовою сучасної педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу. І. Бех визначає, що “цілеспрямований розвиток індивідуальності можливий лише тоді, коли теорія освіти не декларуватиме необхідність педагога і творчості школяра, а систематично за допомогою доцільних технологій втілюватиме її у навчально-виховному процесі. Особистісно орієнтоване виховання у цьому плані є досить перспективним, оскільки воно виходить із самотності особистості, її духовності та суверенності. Його метою є формування людини як не-

повторної особистості, творця самої себе і своїх обставин” [1, 27].

Мистецькі види діяльності мають свої відмінності від інших освітніх дисциплін, які належать до технічних сфер діяльності людства. Дослідниками доведено, що у духовному вихованні молоді мистецтво відіграє більше евристичну роль, ніж наука.

Хореографічне, музичне мистецтво, театр, живопис, література утворюють комплекс таких засобів виразності, завдяки яким відбувається пробудження свободи, творчої яви особистості. Такі засоби виразності не завжди вкладаються у системно проаналізовані точні формули, активізуючи прояви художньої інтуїції, пошукової ініціативи, готовності особистості до творчої самореалізації.

Зміст більшості навчальних програм передбачає, на думку О. Рудницької, передовсім, логічні операції, ознайомлення з конкретними фактами, опанування понять і формул, отже, розвиває теоретичне мислення. Мистецька діяльність пропонує створення художніх образів, які безпосередньо звернені до сенсорної сфери, емоцій та почуттів людини і спрямовані на те, щоб примусити її співчувати та співпереживати [6, 340].

Мистецтво вдосконалює здатність бачити, відчувати, споглядати. О. Рудницька зазначає, що духовні цінності сприймаються як здобуток власного творчого досвіду особистості. Дослідниця вважає, що у такий спосіб стимулювання емоційних реакцій доповнюється творчим розвитком суб'єкта навчання, що ефективність мистецької підготовки не обмежується суто копіюванням авторитетних зразків виконавської інтерпретації, зведеними до стереотипних дій за сталими виконавськими шаблонами. Важливо збагатити процес художнього пізнання мистецького явища засобами, які б давали можливість стимулювати оригінальні вияви особистісних реакцій на предмет навчання, і створити необхідні умови для творчого самовираження суб'єктів навчального процесу [6, 341].

Хореографічне мистецтво необхідно розглядати як органічну частину системи освіти, виховання та розвитку особистості дитини у ранньому шкільному віці. Танцювальні уміння значною мірою забезпечують естетичні потреби учнів, розвивають художньо-рухові навички, що сприяє формуванню повноцінної і всебічно розвиненої особистості молодшого школяра.

Методична компетенція вчителя має базуватися на педагогічній імпровізації, яка лежить в основі педагогічної творчості. Володіння таким досвідом у креативній педагогіці є важливим для вчителя різних спеціальностей. Але для вчителя хореографічного мистецтва ці якості набувають особливого значення через багатоплановість, експромтність педагогічної діяльності. Викладач у доступній формі – словесно, у вигляді презентації, демонстрації власної майстер-

ності – має зацікавити учнів, надаючи їм інформацію про архітектуру людської пластики, “музику” рухів, виконання імпровізаційних хореографічних етюдів, різноманітність варіантів балетних композицій. Такі види педагогічної діяльності викладача-хореографа у дитячому танцювальному колективі є обов’язковими [3, 141].

Методичні засади хореографічної підготовки школярів ґрунтуються на креативних підходах викладачів до планування змісту занять, створення художньо-сценічної атмосфери репетиційних моментів.

Оволодіння системою дидактичних методів для стимулювання творчої мотивації молодших школярів має мету забезпечити якісну підготовку учнів у хореографічному колективі. Практика роботи у дитячому танцювальному ансамблі доводить доцільність та ефективність методики хореографічної підготовки молодших школярів, яку доцільно впроваджувати у три етапи.

Перший – музично-презентаційний, – етап ознайомлення учнів з музичною концепцією навчального матеріалу (прослуховування музичного супроводу хореографічної композиції).

Другий – образно-танцювальний, – етап поглибленого опанування музично-ритмічних рухів змісту композиції (уточнення різноманітності танцювальних елементів, створення цілісного образу хореографічної композиції відповідно настрою музичного супроводу);

Третій – сценічно-репетиційний, – етап закріплення уявлень учнів про “музику рухів” та архітектуру хореографічної композиції під музичний супровід (заохочення дітей до репетиційного режиму занять).

На репетиційно-тренувальних заняттях з хореографії рекомендовано використовувати музичний супровід. Музичний матеріал бажано постійно оновлювати, включаючи до концертного й навчального репертуару багатожанрові та різностильові танцювальні композиції. Демонструючи музичний супровід, викладач має творчо осмислити, як втілити задум композитора і передати втілення художньої ідеї рухами танцю (балетні композиції, сучасні, народні танці).

Молодшим школярам, на відміну від дітей середнього і старшого шкільного віку, властиве образне мислення: вони не можуть зрозуміти логіки і конкретності фізичних законів руху тіла людини. Саме тому формувати танцювальні рухи й навички необхідно на емоційному рівні, в процесі ігрової діяльності з учнями під час заняття з хореографічної підготовки [5, 340–341].

Стимулювання творчої мотивації молодших школярів у хореографічній діяльності передбачає високопрофесійне володіння наставника дитячого танцювального колективу системою дидактичних

методів і засобів, що мають на меті забезпечення "привабливого" для учнів характеру їхньої творчої діяльності. Таким стимулом може виступати формування позитивного ставлення до виступів перед публікою, потреби у виконавській діяльності, психологічної готовності і задоволення від неї.

Виконавська діяльність молодших школярів виступає однією з потенційних можливостей розвитку пізнавального інтересу. У такому ракурсі навчання величезний потенціал закладений у специфіку музично-хореографічного репертуару [5, 126]. Ми не ставили мету проаналізувати методику роботи у класі хореографії над конкретним репертуаром. У статті розглянуті основні етапи роботи викладача-хореографа. Методика роботи над танцювальним репертуаром є наступною темою нашого дослідження.

Включення школярів до систематичної художньо-сценічної діяльності із забезпеченням особистісно зорієнтованого підходу до кожного (готовність помітити, підтримати прояви індивідуальної творчої ініціативи дитини) передбачає необхідність усвідомлення ними виконавського репертуару як професійно значущого і систематично оновлюваного.

На другому етапі реалізуються дидактичні завдання: з постановки з вихованцями певних професійних (нових) рухів, які притаманні репертуарному танцю (хореографічній композиції), що вивчається; набути цілісного враження про рухи під музичний супровід; сприйняти художню музично-хореографічну єдність композиції, що вивчається.

Методика навчання полягає у забезпеченні колективної співпраці керівника і вихованців (з прерогативною позицією наставника): колективне прослуховування музичного твору (композиції, фрагмента балетної вистави), розкриття його ідеї, характеру образів, практичний показ танцювальних рухів під музичний супровід з метою зацікавити учнів і змотивувати їх до навчально-виконавської діяльності. Ілюстрація викладача-хореографа має бути абсолютно емоційною, технічно й цілісно досконалою [5, 130].

Викладач пояснює зміст та елементи певних (нових) рухів, за необхідності показує кожну позицію окремо. Наступний крок – пропонує учням самостійно виконати їх. Знайомі елементи (або елементи, які не містять особливо складних позицій) виконуються усією групою. Солисти виконують нові рухи повністю. Викладач нагадує і контролює послідовність виконання елементів композиції, роз'яснює їх алгоритм.

На третьому етапі навчання ставляться завдання закріпити уявлення про певні рухи під відповідний музичний супровід, заохочуючи школярів перевірити власні результати навчання, самостійно виконувати за запропонованим алгоритмом вивчені рухи, хореографічних проєктах. Коли засвоєно техніку,

можна перейти до танцювальної концепції у царині музично-хореографічних образів, відчуттів, асоціацій. Тільки з усвідомленням і осмисленням значення тих чи тих художніх прийомів, учні досягають більш професійного рівня хореографічної майстерності, художньо-виконавської творчості.

Успішне виконання комплексу методичних рекомендацій поєднується зі створенням на заняттях психологічно стійкого доброзичливого мікроклімату: викладач спілкується з дітьми на принципах співтворчості, співдружності, спільного художнього інтересу до виконавської концепції; адекватно реагує на їхнє сприйняття змісту навчання; створює й підтримує атмосферу оптимізму в досягненні технічної майстерності, пробуджує інтерес до професійної творчості.

Показ танцювальних рухів необхідно добре продумати: професійно продемонструвати дії окремих персонажів композиції. Провідну функцію у репетиційній роботі виконує музичний супровід (фортепіано, баян, акордеон, аудіо та відеозаписи, музично-вокальні кліпи), під який учні під керівництвом викладача відпрацьовують рухи.

Методична платформа хореографічної підготовки має на меті реалізацію головних завдань хореографічної культури: фізичний розвиток, комунікативні вміння, самоконтроль, культура спілкування у колективі, з викладачем, з партнером.

У **висновках** доцільно зазначити, що методика хореографічної підготовки молодших школярів буде ефективною і результативною завдяки здатності викладача хореографічних дисциплін до імпровізаційних педагогічних дій та застосування у навчанні креативної методики викладання предмету учням безпосередньо під час заняття. Адже саме танець виконує найдемократичнішу комунікативну функцію, є найдоступнішим видом мистецтва для усіх вікових категорій.

Подальшою перспективою роботи є пошук нових методів удосконалення мистецької підготовки молодших школярів, розвитку їхнього хореографічного потенціалу із застосуванням сучасних освітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Традиційні й сучасні цілі виховного процесу. *Педагогіка толерантності*. 2003. № 1. С. 26–29.
2. Веселовська Г. Танц-театр у мистецькому просторі сучасної України. *Часопис Національної муз. Акад. України ім. П.І. Чайковського*. 2010. № 2 (7), С. 101–107.
3. Дитяча хореографія : навч.-метод. посіб. / А.С. Шевчук. 3-тє вид., зі змін. та доповн. Тернопіль: Мандрівцев, 2016. 288 с.
4. Загайкевич М. Про танцювальну культуру України. *Студії мистецтвознавчі*. 2004. Число 4. С. 58–63.
5. Литвиненко О. Ритм як динамічна складова інтегральної індивідуальності. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2010. Т. 15 (4). С. 125–131.

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА НАУКОВЦІВ

6. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. / О.П. Рудницька. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2005. С. 340–341.

REFERENCES

1. Bekh, I. (2003). Tradytsiyni y suchasni tsili navchalno-vykhovnoho protsesu [Traditional and modern goals of the educational process]. *Pedagogy of tolerance*. No. 1. pp. 26–29. [in Ukrainian].

2. Veselovska, H. (2010). Tants-teatr u mystetskomu prostori suchasnoyi Ukrayiny [Dance-theater in the artistic space of modern Ukraine]. *Magazine of the National Music. Acad. of Ukraine named after P.I. Tchaikovsky*, No. 2 (7), pp. 101–107. [in Ukrainian].

3. Dytyacha khoreohrafiya: navch. metod. posibnyk. A.S. Shevchuk [Children's choreography: teaching method. Manual]. 3rd ed., with changes and additions. Ternopil, 2016. 288 p. [in Ukrainian].

4. Zahaykevych, M. (2004). Pro tantsyvalnu kulturu Ukrayiny [About the dance culture of Ukraine]. *Art studies studios*. No. 4. pp. 58–63. [in Ukrainian].

5. Lytvynenko, O. (2010). Rytm yak dynamichna skladova intehralnoyi individualnosti [Rhythm as a dynamic component of integral individuality]. *Odessa National University Herald. Psychology*. Vol. 15 (4). pp. 125–131. [in Ukrainian].

6. Pedahohika: zahalna ta mystetska [Pedagogy: general and artistic]. Teaching. manual O.P. Rudnytska. Ternopil, 2005. pp. 340–341. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.02.2023

УДК 378

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.274694>

Ганна Жила, викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА НАУКОВЦІВ

У статті проаналізовано розвиток вищої освіти в короткостроковому періоді, в повоєнний період, а також теоретично обґрунтовані проблеми і перспективи вищої освіти, на яке майбутнє може сподіватися українська наука. Зменшення кількості робочих місць та заробітної плати; руйнування інфраструктури; частина науково-педагогічного складу, докторантів і студентів перебувають на фронті; чоловіки не можуть брати участь в академічній мобільності через воєнний стан; міграція докторантів, студентів, відсутність абітурієнтів; загальна невизначеність – все це наслідки війни в Україні.

Ключові слова: криза; конфлікт; допомога; вища освіта; війна; проблеми; перспективи; науковці; студенти.

Літ. 6.

Ganna Zhyla, Lecturer of the Foreign Languages and
Intercultural Communication Department
Kharkiv Simon Kuznets National University of Economics

HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS OF WAR: CHALLENGES, PROBLEMS, PROSPECTS FOR STUDENTS AND SCIENTISTS

Starting in 2020, in an environment that was already fragile, sharp global crises, the COVID pandemic, and then the war in Ukraine and their consequences have profoundly affected the world of higher education, research and innovation. European states mobilized to help scientists who fled the war in Ukraine, to allow them to continue scientific research, to support students who were affected by the conflict. Displaced students find themselves in situations that are always quite difficult. Even more than money, they need cultural, social and human support to integrate into their new environment. Russian armed forces invaded Ukraine on February 24, 2022. Millions of Ukrainians seek asylum in the European Union. France has taken emergency measures to facilitate the admission of foreign students from Ukraine who have access to the temporary protection system. But many Ukrainian students remained in the country, suffering from armed violence, and the question arises of how to restore higher education during and after the end of the conflict. The purpose of this article is to study and analyze the development of higher education in the short term, in the post-war period, as well as to theoretically substantiate the problems and prospects of higher education, which Ukrainian science can hope for in the future. Reduction in the number of jobs and wages; destruction of infrastructure, laboratories; part of the scientific and pedagogical staff, doctoral students and students is at the front; men cannot participate in academic mobility (travel abroad) due to martial law; many women remain alone with children, family abroad, men in the army; migration of doctoral students, students, lack of applicants; general uncertainty is all the consequences of the war in Ukraine. Thus, Ukraine needs systemic financial and material state, regional, international and other partner support for system stability and change management in the long term, as well as modernization of the information and analytical system of higher education. International solidarity, openness, inclusiveness, mobility, flexibility and predictability must be the basis for improving medium and long-term support for scientific systems affected by conflict.

Keywords: crisis; conflict; aid; higher education; war; problems; prospects; scientists; students.